

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού

ΠΟΡΙΣΜΑ

(Ν. 3094/03 "Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις", Άρ. 4 § 6)

Θέμα:

Υλοποίηση του προγράμματος:

«Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο»

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Γιώργος Μόσχος

Επιστήμονες: Όλγα Θεμελή, Σταματίνα Πούλου, Σαμάνθα Στρατιδάκη

ΜΑΡΤΙΟΣ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
B. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ	4
Γ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ»	7
1. Το ιστορικό δημιουργίας του προγράμματος	7
2. Σκοπός και στόχοι του προγράμματος	8
3. Ο σχεδιασμός, το αντικείμενο και το πλαίσιο λειτουργίας του προγράμματος	8
Δ. ΤΑ ΜΕΣΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	9
1. Η δημοσιονομική κάλυψη του προγράμματος	9
2. Ο χώρος υλοποίησης του προγράμματος: το ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα»	10
Ε. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	12
ΣΤ. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	14
Ζ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	21
Η. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	24

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 3094/2003, «*Η ανεξάρτητη αρχή Συνήγορος του Πολίτη έχει ως αποστολή τη διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημοσίων υπηρεσιών... για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επίσης ως αποστολή την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού*». Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ.1 του ίδιου νόμου «*Ο Συνήγορος του Πολίτη επιλαμβάνεται κάθε θέματος που εμπίπτει στις αρμοδιότητες του, ύστερα από ενυπόγραφη αναφορά κάθε άμεσα ενδιαφερομένου φυσικού ή νομικού προσώπου ή ενώσεως προσώπων*».

Έναυσμα για την παρούσα έρευνα αποτέλεσε η με αρ. πρωτ. 2204/5.2.2003 επιστολή-αναφορά του Ermir Dobjani, Συνηγόρου του Πολίτη στην Αλβανία, με την οποία καταγγέλλει και ζητά από την Ελληνική Αρχή τη διερεύνηση της εξαφάνισης ενός σημαντικού αριθμού ανηλίκων παιδιών Αλβανικής καταγωγής από το Ελληνικό προνοιακό ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα» στο οποίο φιλοξενούνταν προσωρινά, κατά τη χρονική περίοδο 1998-2001. Στην παραπάνω αναφορά επισυνάπτεται συναφές δημοσίευμα της Βρετανικής εφημερίδας *Independent* που αναδημοσιεύτηκε στην Αλβανική εφημερίδα *Shekulli* στις 13.1.2003. Το δημοσίευμα επικαλείται στοιχεία από τη διεθνή μη κυβερνητική οργάνωση με την επωνυμία «Terres des Hommes», και συγκεκριμένα από τον εκπρόσωπό της Pierre Philippe, ο οποίος καταγγέλλει ότι κατά το διάστημα 1998 – 2001 εξαφανίστηκαν από το ίδρυμα 487 παιδιά από σύνολο 644, δηλαδή ποσοστό περίπου 75%. Υποστηρίζει επίσης ότι πολλά από τα παιδιά αυτά (στην πλειοψηφία τους Αλβανικής καταγωγής), είχαν επανακτηθεί από δουλεμπόρους, που πλήρωναν μέχρι και το ποσό των 500 Ευρώ για να αποσπάσουν τα παιδιά από το ίδρυμα με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση, τη χρήση τους στην πορνεία ή την πώληση οργάνων τους.

Τη διερεύνηση της υπόθεσης ανέλαβε κατ' αρχήν ο Κύκλος Κοινωνικής Προστασίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στη συνέχεια, αμέσως μετά την έναρξη λειτουργίας του, ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού.

Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στην εξέταση των συνθηκών υλοποίησης του κρατικού προγράμματος «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*» με στόχο τη διερεύνηση της βασιμότητας της καταγγελίας, και τον εντοπισμό

των παραγόντων που συνέβαλαν στη δημιουργία του προβλήματος. Η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη αποβλέπει στην ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας και περίθαλψης των παιδιών-θυμάτων παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης, καθώς και στη θέσπιση διαδικασιών ασφαλούς και νόμιμου επαναπατρισμού τους, όπου αυτό είναι εφικτό και αποτελεί την ενδεδειγμένη λύση.

B. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

Στο πλαίσιο της διερεύνησης της υπόθεσης από το Συνήγορο του Πολίτη, έλαβαν χώρα οι παρακάτω ενέργειες:

α) Επικοινωνία με τη διοίκηση του Εθνικού Οργανισμού Κοινωνικής Φροντίδας (στον οποίο υπαγόταν ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας), με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τη λειτουργία του προγράμματος «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*» που υλοποιήθηκε στο ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα» του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας από το Δεκέμβριο του 1998 και εντεύθεν. Συγκεκριμένα στις 11.3.03 και 10.9.03 πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις επιστημόνων του Συνηγόρου του Πολίτη με την κυρία Α. Κουρή, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας, η οποία υπήρξε Διευθύντρια του ιδρύματος «Αγία Βαρβάρα» κατά το διάστημα της υλοποίησης του προγράμματος. Στη διάθεση του Συνηγόρου του Πολίτη ετέθησαν το εισηγητικό σημείωμα (7/11, 2.12.1998), η απόφαση συμμετοχής του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας στο πρόγραμμα «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*» (Αρ.Πρωτ. 8769/9.12.1998), το κείμενο «*Ιστορικό εφαρμογής του προγράμματος*» (Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας ΕΟΚΦ/ΕΟΠ, 28.6.2001) καθώς και άλλα κείμενα σχετικά με τη λειτουργία του προγράμματος, τη διαδικασία εισαγωγής και τις συνθήκες διαφυγής ανηλίκων από το ίδρυμα.

β) Επίσκεψη στελεχών του Συνηγόρου του Πολίτη στο Ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα», με στόχο την εξέταση του χώρου υλοποίησης του προγράμματος και τη συλλογή πληροφοριών για το γενικό σχεδιασμό και τις συνθήκες αυτής της υλοποίησης, καθώς και για ειδικότερα θέματα που τίγονται στην αναφορά του Αλβανού Συνηγόρου του Πολίτη (Αρ.Πρωτ. 2204/5.02.03) η οποία, όπως προαναφέρθηκε, αποτέλεσε το έναυσμα για τη συγκεκριμένη έρευνα.

γ) Αλληλογραφία με το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, και συγκεκριμένα με τη Γενική Διεύθυνση Πρόνοιας, από όπου απεστάλη στο Συνήγορο του Πολίτη αντίγραφο της με Αρ.Πρωτ. Π1β/Γ.Π. 101978 απόφασης σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο» καθώς και κείμενο με ημερομηνία 2.11.2000 της Διεύθυνσης Προστασίας Οικογένειας του Υπουργείου, στο οποίο περιγράφεται η μέχρι τότε πορεία της υλοποίησής του.

δ) Συνάντηση στις 15.10.2003 του Βοηθού Συνηγόρου Γιώργου Μόσχου, Υπεύθυνου του Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού, και των επιστημόνων Όλγας Θεμελή και Ματίνας Πούλου με τον Υπεύθυνο του Τμήματος για τα Δικαιώματα των Παιδιών της οργάνωσης «Terre des Hommes», *Bernard Boeton*. Η οργάνωση λειτουργεί ειδικό πρόγραμμα για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης παιδιών από την Αλβανία, στο πλαίσιο του οποίου έχει οργανώσει, σε συνεργασία με άλλες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ένα σύστημα υποδοχής και επανένταξης των παιδιών που επαναπατρίζονται στη χώρα. Η έκθεση για την υλοποίηση του προγράμματος αυτού (*"The trafficking of Albanian children in Greece"*, Ιανουάριος 2003) περιελάμβανε τα στοιχεία που εμφανίζονταν στο δημοσίευμα της 13.1.2003 της *"Independent"*.

ε) Συλλογή δημοσιευμάτων τύπου σχετικά με τη λειτουργία του προγράμματος αυτού από την έναρξή του και κατά τη διάρκεια λειτουργίας του.

Δυστυχώς, το συνολικό υλικό που κατόρθωσε να συλλέξει ο Συνήγορος του Πολίτη για το προς διερεύνηση θέμα δεν ήταν επαρκές για τη διαπίστωση των ακριβών όρων σχεδιασμού και υλοποίησης του προγράμματος. Από την έρευνα δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστεί κάποιο κείμενο αναλυτικής περιγραφής του Προγράμματος στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, στα κεντρικά γραφεία του Εθνικού Οργανισμού Κοινωνικής Φροντίδας ή στο ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα».

Κατά την περίοδο που ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού ανέλαβε τη διερεύνηση της υπόθεσης, οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις του θεσμικού πλαισίου της Πρόνοιας επέφεραν αλλαγές τόσο στον τρόπο διοίκησης όσο και στην υπηρεσιακή διάρθρωση του Ιδρύματος. Ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας ήταν υπό κατάργηση (έπαψε να υφίσταται την 10.8.2003 με βάση το Ν. 3106/2003, ΦΕΚ 30/10.2.2003). Το ίδρυμα - παιδόπολη «Αγία Βαρβάρα» είχε πρόσφατα υπαχθεί στο αντίστοιχο Περιφερειακό Συμβούλιο Υγείας και Πρόνοιας και εκκρεμούσε άμεσα

η μεταφορά του ιδρύματος σε άλλο κτίριο λόγω της ανάγκης εκτενούς επισκευής του κτιρίου στο οποίο στεγάζονταν, ενώ το πρόγραμμα «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*» δεν υφίστατο πλέον στην πράξη.

Οι παράγοντες αυτοί και η συνολική αναστάτωση στη λειτουργία του Ιδρύματος λόγω της μεταβατικής κατάστασης, έκαναν δυσχερέστερη τη διαδικασία συλλογής στοιχείων. Πάντως, από την έρευνα που διεξήχθη, δεν στάθηκε δυνατός ο εντοπισμός οργανωμένων αρχείων σχετικά με τη λειτουργία του προγράμματος ή ενός συγκεκριμένου προσώπου που να προκύπτει ότι είχε αναλάβει επίσημα, σε οποιοδήποτε στάδιο, την ευθύνη της υλοποίησής του. Ειδικότερα, θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι το πρόγραμμα στην πράξη είχε αδρανήσει σταδιακά κατά τη διάρκεια των τελευταίων 2-3 ετών, χωρίς όμως η λειτουργία του να έχει τερματιστεί επίσημα.

Γ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ»

1. Το ιστορικό δημιουργίας του προγράμματος

Την 24.11.1998, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Φ. Πετσάλνικος, ο Υφυπουργός Υγείας και Πρόνοιας κ. Θ. Κοτσώνης και ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας κ. Σιωμόπουλος σε κοινή συνέντευξη τύπου ανακοίνωσαν ότι, ύστερα από πολύμηνη συνεργασία των δύο Υπουργείων, είχε καταρτισθεί ειδικό πρόγραμμα με στόχο τη συγκέντρωση και φροντίδα των παιδιών των φαναριών σε ιδρύματα του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας (ΕΟΠ) και την εξάρθρωση των κυκλωμάτων εκμετάλλευσής τους (ΤΑ ΝΕΑ, 25/11/1998).

Στις 2.12.1998 η κα Τσαμκιράνη, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας της Οικογένειας και η κα Ρασβάνη, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Παιδικής Προστασίας του ΕΟΠ, με το υπ' αρ. 7/11/2.12.98 Εισηγητικό Σημείωμα, θεωρημένο από τον κ. Α. Τζανακάκη, Γενικό Διευθυντή του ΕΟΠ, εισηγήθηκαν τη συμμετοχή του Οργανισμού στο πρόγραμμα «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο», με τη λειτουργία τμήματος των εγκαταστάσεων του ιδρύματος «Αγία Βαρβάρα» ως ξενώνα με δυνατότητα φιλοξενίας μέχρι 50 παιδιών, για την αρχική υποδοχή και βραχεία φιλοξενία των παιδιών με σκοπό, στη συνέχεια, τη μετακίνησή τους σε ιδρύματα πιο μακρόχρονης διαμονής ή την επανένωση με τις οικογένειές τους.

Η παραπάνω εισήγηση εγκρίθηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο του ΕΟΠ, με την υπ' αρ. 921/14.12.1998 απόφαση, στην οποία, περαιτέρω, καθορίζονταν οι ειδικότεροι όροι της υλοποίησης του προγράμματος.

Στις 7.12.1998 το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, με την υπ' αρ. Γ2δ/οικ.4338/7.12.1998 απόφαση, ανέθεσε το πρόγραμμα «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο» στον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας (ΕΟΚΦ), στον οποίο υπαγόταν ο ΕΟΠ. Ως χώροι υλοποίησης του προγράμματος ορίζονταν ο ξενώνας φιλοξενίας παιδιών στο Παλαιό Φάληρο και η παιδόπολη «Αγία Βαρβάρα» του ΕΟΠ.

Τέλος, στις 9.12.1998 εκδόθηκε η υπ'αρ. πρωτ. 8769/98 απόφαση συμμετοχής του ΕΟΠ στο πρόγραμμα, η οποία και κοινοποιήθηκε προς όλες τις Κεντρικές και Περιφερειακές Υπηρεσίες του Οργανισμού.

2. Σκοπός και στόχοι του προγράμματος.

Η λειτουργία μονάδας βραχείας φιλοξενίας στην παιδόπολη «Αγία Βαρβάρα» του ΕΟΠ, στο πλαίσιο του προγράμματος *«Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο»*, είχε ως διακηρυγμένο σκοπό *«την προστασία των παιδιών που επαιτούν στο δρόμο από τις πολλαπλές μορφές εκμετάλλευσης που υφίστανται και τη διερεύνηση των δυνατοτήτων κοινωνικής ένταξής τους»* (Εισηγ. Σημείωμα 7/11, 2.12.1998).

Ως στόχος του προγράμματος αναφέρεται *«ο περιορισμός του φαινομένου της επαιτείας των παιδιών, τα οποία εκτεθειμένα σε πολλαπλούς κινδύνους (υγείας, ηθικούς, κλπ.) επαιτούσαν στα φανάρια, προκειμένου να συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα ή επειδή είχαν πέσει θύματα εκμετάλλευσης από διάφορα κυκλώματα»* (ΕΟΚΦ/ΕΟΠ Ιστορικό εφαρμογής του προγράμματος, 28.6.2001).

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα κείμενα και τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν στο πλαίσιο αυτής της έρευνας, το πρόγραμμα αποσκοπούσε στην προσαρμογή της κοινωνικής πολιτικής του ΕΟΠ στις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες και στη λήψη μέτρων για μια αποτελεσματική, συστηματική και ολοκληρωμένη παρέμβαση στη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών που επαιτούσαν στα φανάρια.

3. Ο σχεδιασμός, το αντικείμενο και το πλαίσιο λειτουργίας του προγράμματος

Από το κείμενο «Ιστορικό εφαρμογής του προγράμματος» που ετέθη υπόψη της Αρχής (Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας ΕΟΚΦ/ΕΟΠ 28.6.2001) συνάγονται οι προβλέψεις του αρχικού σχεδιασμού. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι:

«Ο αρχικός σχεδιασμός του προγράμματος προέβλεπε :

1) Στελέχωση από κατάλληλο και εξειδικευμένο προσωπικό (επιμελητές, κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους) για τη φύλαξη, δημιουργική απασχόληση και ψυχολογική στήριξη των παιδιών, αλλά και για τη διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας.

2) *Συνεχή συνεργασία με τα Υπουργεία Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης. Απασχόληση Αστυνομικών της Δ/σης Ανηλίκων στον Ξενώνα σε 24ωρη βάση για την προστασία των παιδιών.*

3) *Λειτουργία Ξενώνα στο Παλαιό Φάληρο για τη φιλοξενία όσων παιδιών από το πρόγραμμα δεν είχαν τη δυνατότητα σύντομης επανασύνδεσης με τις οικογένειές τους ή τοποθέτησής τους σε ανάδοχες οικογένειες.*

4) *Συνεργασία για την επαναπροώθηση των παιδιών στις χώρες προέλευσής τους, με τις οικείες προξενικές αρχές, κυρίως με το προξενείο της Αλβανίας, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών προέρχεται από τη χώρα αυτή.*

Το Δ.Σ. του ΕΟΠ είχε εγκρίνει τη συμμετοχή του ΕΟΠ στο εν λόγω πρόγραμμα (προστασίας παιδιών στο δρόμο) με τη λειτουργία ως ξενώνα βραχείας φιλοξενίας, τμήματος των εγκαταστάσεων της προαναφερόμενης Σχολής, δυναμικότητας 50 παιδιών, αγοριών και κοριτσιών έως 12 ετών, μετά από συγκέντρωσή τους και αρχική καταγραφή των στοιχείων προέλευσής τους από την Αστυνομία Ανηλίκων...».

Δυστυχώς, όπως ήδη αναφέρθηκε, παρά τις ενέργειες του Συνηγόρου του Πολίτη δεν κατέστη δυνατό να εντοπισθεί η αναλυτική και επίσημη παρουσίαση του σχεδιασμού του προγράμματος καθώς και των προβλέψεων για την υλοποίησή του, κατά τη χρονική περίοδο που προηγήθηκε της έναρξης λειτουργίας του.

Δ. ΤΑ ΜΕΣΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Η δημοσιονομική κάλυψη του προγράμματος

Η απόφαση Γ2δ/οικ.4338/7.12.1998 του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας προέβλεπε ότι «δεν θα προκληθεί επιπλέον δαπάνη σε βάρος του κρατικού Προϋπολογισμού».

Όπως δηλαδή προκύπτει, δεν υπήρχε κατά τη φάση του σχεδιασμού του προγράμματος αρχικός προϋπολογισμός ή έστω πρόβλεψη για την έγκριση ειδικών κονδυλίων για την κάλυψη των αναγκών του. Με εξαίρεση την υπ' αρ. 8337/23.11.98 απόφαση του ΕΟΠ, με την οποία εγκρίνεται η διάθεση πίστωσης 1.600.000 δρχ. για την αντιμετώπιση δαπανών φιλοξενίας 30 παιδιών, δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με οποιαδήποτε χρηματοδότηση του προγράμματος κατά το διάστημα της λειτουργίας του.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο σχεδιασμός προέβλεπε την κάλυψη των δαπανών του προγράμματος σχεδόν αποκλειστικά εκ των ενόντων.

2. Ο χώρος υλοποίησης του προγράμματος: Το ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα»

(Α) Σύντομο ιστορικό της λειτουργίας του ιδρύματος «Αγία Βαρβάρα»:

Ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας (ΕΟΠ) υπήρξε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου εποπτευόμενο και επιχορηγούμενο εξ ολοκλήρου από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας. Ιδρύθηκε με το ΝΔ 572/1970 διαδεχόμενος τη Βασιλική Πρόνοια. Σκοπός του Οργανισμού ήταν η παροχή ενός φάσματος υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας σε παιδιά και οικογένειες, μέσω της λειτουργίας μιας σειράς ιδρυμάτων και άλλων μονάδων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών σε ολόκληρη τη χώρα (Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας, ιδρύματα φιλοξενίας παιδιών, Επαγγελματικές Σχολές, κλπ).

Το 1998, με το Ν. 2646/1998, ο ΕΟΠ εντάχθηκε στον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας (ΕΟΚΦ). Ο ΕΟΚΦ, με τη σειρά του καταργήθηκε με το Ν. 3106/2003, ο οποίος ρυθμίζει τη διάδοχη θεσμική κατάσταση των Μονάδων που υπάγονταν στην ευθύνη του.

Στον ΕΟΠ ανήκαν μεταξύ άλλων Μονάδων, 8 «παιδοπόλεις» σε διάφορες περιοχές της χώρας. Ο όρος «παιδοπόλη» χρησιμοποιήθηκε μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για να χαρακτηρίσει τα ιδρύματα φιλοξενίας και περίθαλψης απροστάτευτων και ορφανών παιδιών του ΕΟΠ. Στο χώρο που λειτουργεί σήμερα το ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα» λειτουργούσε μέχρι το 1948 το Ιωσηφόγλειο Ορφανοτροφείο.

Η «Αγία Βαρβάρα» άρχισε να λειτουργεί το Μάιο του 1949 στη Γλυφάδα ως επαγγελματική σχολή, με σκοπό να βοηθήσει νεαρά απροστάτευτα κορίτσια να αποκτήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα. Το 1951 καταρτίστηκε πρόγραμμα λειτουργίας της Σχολής, προστέθηκαν μαθήματα οικοκυρικών, και μετονομάστηκε σε *Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή «Αγία Βαρβάρα»*. Το ίδιο έτος η Σχολή μεταφέρθηκε στο κτίριο του Ιωσηφόγλειου Ορφανοτροφείου, όπου και στεγάζεται μέχρι σήμερα, λειτουργώντας παράλληλα ως χώρος φιλοξενίας και εκπαίδευσης.

Σημειώνεται ότι η λειτουργία του ιδρύματος διέπεται ακόμη από τον κανονισμό λειτουργίας του έτους 1948 (*«Κανονισμός Λειτουργίας Παιδοπόλεων, εγκριθείς και κυρωθείς υπό της Επιτροπής Συντονισμού Διασώσεως και Περιθάλψεως Ελληνοπαίδων»*). Μολονότι, σύμφωνα με την πρώην Διευθύντρια του Ιδρύματος

κ. Κουρή, ο κανονισμός έχει υποστεί στην πράξη κάποιες τροποποιήσεις, προκειμένου να ανταποκρίνεται περισσότερο στις σύγχρονες συνθήκες και ανάγκες, δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα καμία επίσημη τροποποίηση.

Όταν ξεκίνησε το «πρόγραμμα των φαναριών», στην «Αγία Βαρβάρα» διέμεναν περίπου 20 κορίτσια, τα οποία φιλοξενούνταν κανονικά στο ίδρυμα. Η επιλογή του συγκεκριμένου ιδρύματος για την υλοποίηση του προγράμματος φιλοξενίας των παιδιών των φαναριών, είναι πιθανό να έγινε εν μέρει λόγω της διαθεσιμότητας χώρου στις εγκαταστάσεις του – δηλαδή της ύπαρξης αχρησιμοποίητων τμημάτων του κτιρίου - χωρίς όμως να ληφθεί υπ' όψιν η ανάγκη πρόσληψης νέου προσωπικού ή εξειδίκευσης του υπάρχοντος προσωπικού, η απουσία γενικότερης κατάλληλης υποδομής και οι ιδιαίτερες και αυξημένες ανάγκες της ομάδας των παιδιών που επρόκειτο να φιλοξενηθούν.

B) Η κτιριακή υποδομή της υλοποίησης του προγράμματος:

Το ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα», συνολικής έκτασης περίπου 3.000 τ.μ., βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας και επί της λεωφόρου Συγγρού εντός αλσουλίου έκτασης 8.500 τ.μ. Αποτελείται από τρεις ορόφους έκτασης 1000 τ.μ έκαστος.

Το ίδρυμα σε κανονικές συνθήκες είχε τη δυνατότητα να φιλοξενήσει 60 παιδιά, αλλά φαίνεται ότι πριν από την έναρξη του προγράμματος ο αριθμός των παιδιών που μπορούσαν να φιλοξενηθούν στην πράξη ήταν πολύ μικρότερος. Σε κάθε όροφο λειτουργούν 8 ντουζιέρες και 8 ατομικές τουαλέτες. Στον πρώτο όροφο βρίσκονται η γραμματεία, το γραφείο κοινωνικής υπηρεσίας, η διαχείριση και η τραπεζαρία καθώς επίσης και 8 κοιτώνες, χώρος ψυχαγωγίας, εργαστήρια κοπτικής-ραπτικής και μέρος του αρχείου του ΕΟΠ. Στο δεύτερο όροφο βρίσκονται περίπου 10 δωμάτια, στα οποία φιλοξενούνται τα παιδιά του ιδρύματος.

Στους κοιτώνες του πρώτου ορόφου φιλοξενήθηκαν τα παιδιά του προγράμματος των φαναριών. Οι κοιτώνες αυτοί, κατά την επίσκεψη του Συνηγόρου του Πολίτη στο ίδρυμα, έδιναν μια εντύπωση εγκατάλειψης. Το κτίριο γενικότερα είχε εμφανώς την ανάγκη άμεσης συντήρησης. Άλλωστε, το ίδρυμα επρόκειτο να μετακομίσει σε άλλο χώρο ακριβώς για το λόγο αυτό.

Ε. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα τύπου, τόσο κατά τους μήνες που προηγήθηκαν της υλοποίησης του προγράμματος όσο και κατά την εξαγγελία της έναρξης λειτουργίας του, η απόφαση για τη δημιουργία προγράμματος για την προστασία των παιδιών των φαναριών ελήφθη από κοινού από το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης και το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας . Το τελευταίο, όπως προαναφέρθηκε, με την υπ' αρ. Γ2δ/οικ.4338/7.12.1998 απόφαση, ανέθεσε στον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας την υλοποίηση του προγράμματος, έπειτα από σχετική εισηγητική πρόταση του ΕΟΠ.

Από τις πληροφορίες που αντλούνται από την ειδησεογραφία εκείνης της περιόδου συνάγονται οι επισήμως διακηρυχθέντες στόχοι του προγράμματος:

Στις 17.2.1998 (δέκα μήνες προ της έναρξης του προγράμματος) «στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης πραγματοποιήθηκε ευρεία σύσκεψη, (όπου μετείχαν ο υπουργός κ. Γ. Ρωμαίος, ο υφυπουργός Πρόνοιας κ. Θεόδωρος Κοτσώνης και στελέχη του υπουργείου του, ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Δημόσιας Τάξης κ. Γιάννης Παπαδογιαννάκης, ο αρχηγός της ΕΛ.ΑΣ. κ. Θ. Βασιλόπουλος, ο αττικάρχης υποστράτηγος Ι. Γεωργακόπουλος, εισαγγελικοί λειτουργοί και αξιωματικοί του Τμήματος Ανηλίκων της Ασφάλειας Αττικής με επικεφαλής την προϊσταμένη κ. Α. Τζουμέρκα) με σκοπό τη σε βάθος εξέταση του προβλήματος των παιδιών των φαναριών και την ανεύρεση λύσεων για τη διαμονή τους στη χώρα μας. Στη σύσκεψη αποφασίσθηκε να συσταθεί ομάδα εργασίας που θα αναλάβει να βρει, με τη βοήθεια του υπουργείου Πρόνοιας, λύση στο πρόβλημα της διαμονής των παιδιών και της εξασφάλισης στέγης για όσο καιρό παραμείνουν στη χώρα μας» (ΤΑ ΝΕΑ, 18/02/1998).

«Στέγη για τα παιδιά των φαναριών, έστω και σε πιλοτική φάση, υποσχέθηκε ο υφυπουργός Πρόνοιας κ. Θεόδωρος Κοτσώνης από το βήμα του Ευρωπαϊκού Φόρουμ για την Οικογένεια» (ΤΑ ΝΕΑ, 23/5/1998).

«Προσφάτως, ακριβώς επειδή έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις το φαινόμενο της επαιτείας των ανηλίκων, ο υφυπουργός Πρόνοιας κ. Θ. Κοτσώνης επέσπευσε τις διαδικασίες για τη σταδιακή συγκέντρωση των «παιδιών των φαναριών» και για την περίθαλψή τους σε κατάλληλο χώρο» (ΤΟ ΒΗΜΑ, 23/8/1998).

Στις 19.11.1998 «σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης, στην οποία συμμετείχαν ο υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Φ. Πετσάλνικος, ο υφυπουργός Πρόνοιας κ. Θ. Κοτσώνης, ο νέος γενικός γραμματέας Πρόνοιας (ορκίστηκε χθες μετά την παραίτηση του κ. Αποσκήτη) κ. Σιωμόπουλος, ο Διοικητής Ασφάλειας Αττικής υποστράτηγος Π. Ρούμπης και υπηρεσιακοί παράγοντες συζητήθηκαν οι τελευταίες λεπτομέρειες ενός σχεδίου που προετοιμάζεται εδώ και μήνες. Αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι με κοινή δράση των δύο υπουργείων τα παιδιά των φαναριών:

1. Θα συγκεντρωθούν, κατ' αρχήν, σε δύο παιδοπόλεις στην Αττική (Αγ. Βαρβάρα, Λεωφ. Συγγρού και Αγ. Αλέξανδρος, Παλ. Φάληρο) που θα λειτουργήσουν ως «κέντρα υποδοχής». Ειδικοί υπάλληλοι θα αναζητήσουν τους γονείς και θα παρακολουθούν την κατάσταση του παιδιού. Αν το παιδί εντοπιστεί ξανά στον δρόμο θα υπάρχουν ποινικές ευθύνες γι' αυτούς και επιπλέον αφαίρεση της επιμέλειας.

2. Θα παραμείνουν στις παιδοπόλεις, αν δεν υπάρχει κανείς να τα φροντίσει υπεύθυνα ή αν η οικογένειά τους ενέχεται στην εκμετάλλευση του παιδιού. Μάλιστα ο υφυπουργός Πρόνοιας κ. Θ. Κοτσώνης είχε δηλώσει: «Δεν μπορούμε να τα στείλουμε στη φυλακή ούτε να τα απελάσουμε όταν γνωρίζουμε ότι από την άλλη μεριά των συνόρων δεν υπάρχει τίποτα. Στόχος μας είναι να γυρίσουν στις οικογένειές τους, γιατί και η χειρότερη οικογένεια είναι καλύτερη από το καλύτερο ίδρυμα. Αλλά αυτό δεν γίνεται πάντα. Που σημαίνει όχι μόνο να βρουν στέγη και τροφή, αλλά και να πάνε σχολείο, ίσως να μάθουν και μία τέχνη». «Το πρόγραμμα αυτό θα εφαρμοστεί, πάντα σύμφωνα με πληροφορίες μας, δοκιμαστικά, σε 70-80 παιδιά και στη συνέχεια θα επεκταθεί σε όλα τα παιδιά των φαναριών που υπολογίζονται σε 3.000, από τα οποία το 78% είναι Αλβανάκια, το 12% από τις άλλες βαλκανικές χώρες και το 10% Τσιγγανάκια.» (ΤΑ ΝΕΑ, 20/11/1998).

Στις 24.11.1998 «σε κοινή συνέντευξη τύπου ο υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Φίλιππος Πετσάλνικος, ο Υφυπουργός Υγείας και Πρόνοιας κ. Θ. Κοτσώνης και ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας κ. Σιωμόπουλος τόνισαν ιδιαίτερα το διπλό στόχο του προγράμματος: Δύο είναι οι στόχοι του προγράμματος: η συγκέντρωση και η φροντίδα των παιδιών των φαναριών σε Κέντρα Παιδικής Μέριμνας και η εξάρθρωση των κυκλωμάτων που εκμεταλλεύονται τις παιδικές ψυχές. Για την υποδοχή και βραχεία φιλοξενία των παιδιών αυτών έχουν επιλεγεί ειδικοί χώροι και συγκεκριμένα: Ο Ξενώνας Φροντίδας Παιδιών στο Παλαιό Φάληρο, με

δυνατότητα φιλοξενίας 25-30 παιδιών και το κέντρο ΕΟΠ «Αγία Βαρβάρα» στην λεωφόρο Συγγρού, με δυνατότητα φιλοξενίας 50 παιδιών» (ΤΑ ΝΕΑ, 25/11/1998).

Τα δημοσιεύματα της περιόδου αμέσως μετά την έναρξη λειτουργίας του προγράμματος είναι επίσης αρκετά, με χαρακτηριστικούς τίτλους όπως «Ομπρέλα ανθρωπιάς για 29 παιδιά των φαναριών» (ΤΑ ΝΕΑ, 11/12/1998), «Φανάρι Ζεστασιάς» (ΤΑ ΝΕΑ, 12/12/1998), «Τα παιδιά των φαναριών ζητούν ελπίδα» (ΤΑ ΝΕΑ, 2/10/1998).

ΣΤ. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Κατά την αρχική φάση της υλοποίησης του προγράμματος «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*», η συγκέντρωση των παιδιών γινόταν από την Αστυνομία ομαδικά σε τακτά χρονικά διαστήματα. Στη συνέχεια όμως, προκειμένου να αποφευχθεί η παραμονή παιδιών στα κρατητήρια, κρίθηκε σκόπιμη η άμεση μεταφορά και ένταξή τους στο πρόγραμμα, ώστε να εξυπηρετούνται σε καθημερινή βάση και μεμονωμένες περιπτώσεις παιδιών. Τονίζεται ότι δεν έχει υιοθετηθεί καμία πρακτική προκειμένου να αποφεύγεται –όπως άλλωστε θα έπρεπε– ο εγκλεισμός των παιδιών σε κρατητήριο. Φαίνεται μάλλον να αντικαταστάθηκε από ένα σύστημα εισαγωγής των παιδιών χωρίς οργανωμένες διαδικασίες και χωρίς μια αρχική αξιολόγηση των αναγκών τους, με αποτέλεσμα τη «συσσώρευση» παιδιών στο ίδρυμα χωρίς αντίστοιχη πρόβλεψη για τις ιδιαίτερες ανάγκες της φροντίδας τους ή για τυχόν προβλήματα που θα προέκυπταν.

Συνολικά, η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών που φιλοξενήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος προέρχονταν από την Αλβανία (ποσοστό 84%). Όσον αφορά τα παιδιά αυτά, αλλά και άλλα αλλοδαπά παιδιά, από τη στιγμή που δόθηκε στους γονείς τους η δυνατότητα εξασφάλισης άδειας παραμονής στη χώρα, ο εντοπισμός των οικείων και η επανασύνδεση με την οικογένεια δεν παρουσίασε ιδιαίτερα προβλήματα στις περιπτώσεις όπου η οικογένεια βρισκόταν στην Ελλάδα. Όσον αφορά όμως τα παιδιά των οποίων οι οικογένειες ζούσαν στην Αλβανία ή δεν είχαν άδεια παραμονής στην Ελλάδα, οι δυσκολίες ήταν πολύ μεγάλες. Συνήθως στις περιπτώσεις αυτές ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας ζητούσε τη συνδρομή της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας, η οποία διατηρεί παράρτημα στην Αλβανία, για

τη διενέργεια κοινωνικής έρευνας σχετικά με το οικογενειακό περιβάλλον των ενδιαφερόμενων παιδιών και τη δυνατότητα επανένωσης με τις οικογένειές τους. Τα παιδιά των οποίων η οικογένεια δεν εντοπίστηκε παρέμειναν στις παιδοπόλεις.

Πίνακας 1: Αριθμός παιδιών που φιλοξενήθηκαν στην «Αγία Βαρβάρα» το χρονικό διάστημα 1998-2002.

A/A	Χώρα προέλευσης	1998	1999	2000	2001	2002	ΣΥΝΟΛΟ
1	Αλβανία	27	197	181	144	11	560
2	Ελλάδα	2	23	16	4	-	45
3	Ιράκ	4	12	23	1	-	40
4	Βουλγαρία	1	2	-	-	-	3
5	Γιουγκοσλαβία	-	3	4	-	-	7
6	Σιέρα-Λεόνε	-	3	-	-	-	3
7	Ιράν	-	1	-	-	-	1
8	Ρωσία	-	1	-	-	-	1
9	Μπαγκλαντές	-	-	1	-	-	1
ΣΥΝΟΛΟ		34	242	225	149	11	661

Πηγή: Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας.

Τον Μάρτιο του 2003, 20 παιδιά από το «πρόγραμμα των φαναριών» βρίσκονταν σε παιδοπόλεις του ΕΟΠ:

- ...Στην παιδόπολη του Βόλου: 5 παιδιά.
- ...Στην παιδόπολη της Φλώρινας: 3 παιδιά.
- ...Στην παιδόπολη της Κρήτης: 4 παιδιά.
- ...Στην παιδόπολη των Ιωαννίνων: 5 παιδιά.
- ...Στην παιδόπολη Καλαμακίου: 3 παιδιά

Οι σημαντικότερες διαπιστώσεις του Συνηγούρου του Πολίτη όσον αφορά την υλοποίηση του προγράμματος «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*», συνοψίζονται ως εξής:

- Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε χωρίς επαρκή σχεδιασμό και χωρίς τις απαραίτητες κανονιστικές προβλέψεις που θα εξασφάλιζαν την επιτυχία των στόχων του. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες δεν εντοπίστηκε από την έρευνα ειδικός κανονισμός λειτουργίας του προγράμματος, πλην της εισηγητικής πρότασης.
- Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε χωρίς τους πόρους ή οποιαδήποτε πρόβλεψη για την κάλυψη των αναγκών υλοποίησής του. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο αρχικός σχεδιασμός δεν προέβλεπε καμία επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού για την υλοποίηση ενός εξαιρετικά φιλόδοξου, πολυδιάστατου και πρωτόγνωρου για τα Ελληνικά δεδομένα προγράμματος.
- Το προσωπικό του ιδρύματος δεν ήταν επαρκές και εξειδικευμένο για την εκτέλεση ενός τόσο απαιτητικού και ιδιαίτερου προγράμματος. Στο «*Ιστορικό Εφαρμογής του Προγράμματος*» (Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας ΕΟΚΦ/ΕΟΠ, 28.6.2001) αναφέρεται χαρακτηριστικά: «*Η ροή παιδιών ήταν συνεχής μετά από την απόφαση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης να μην παραμένουν ανήλικοι στα κρατητήρια, με συνέπεια το υπάρχον προσωπικό να μην μπορεί να αντεπεξέλθει στις αυξημένες ανάγκες των παιδιών (καθαριότητα, σίτιση, ένδυση, φύλαξη, δημιουργική απασχόληση, συναισθηματική στήριξη). Επίσης μέρος του προσωπικού που απασχολήθηκε για τη φύλαξη και τη*

δημιουργική απασχόληση των παιδιών δεν ήταν εξοικειωμένο με το αντικείμενο και δε συμμετείχε με τη θέλησή του, με συνέπεια να μην παρέχεται στα παιδιά ουσιαστική βοήθεια για να προσαρμοστούν στο περιβάλλον». Επισημαίνεται ότι το υπάρχον προσωπικό ήταν ήδη επιφορτισμένο με το έργο της φροντίδας των κοριτσιών που φιλοξενούνταν κανονικά στο ίδρυμα, στο οποίο απλώς «προστέθηκε» η φροντίδα των παιδιών των φαναριών. Στο σχεδιασμό του προγράμματος δεν υπήρχε πρόβλεψη για ξεχωριστή στελέχωση του προγράμματος – εν όψει τόσο του αριθμού όσο και της ιδιαιτερότητας της συγκεκριμένης ομάδας παιδιών – ή για απασχόληση σε αυτό επαγγελματιών με γνώση της γλώσσας και των ιδιαίτερων δυσκολιών των εν λόγω παιδιών, οι ανάγκες των οποίων σαφώς διαφοροποιούνται από εκείνες των παιδιών που φιλοξενούνταν κανονικά στο ίδρυμα.

- Η ανάγκη εξειδικευμένης επιμόρφωσης του απασχολούμενου προσωπικού αγνοήθηκε. Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο σχεδιασμός του προγράμματος δεν προέβλεπε την απασχόληση εξειδικευμένου προσωπικού. Αντίθετα, το πρόγραμμα αντιμετωπίστηκε απλώς ως συμπληρωματικό έργο του ήδη απασχολούμενου προσωπικού, στο οποίο δεν κρίθηκε αναγκαίο να προσφερθεί καμία επιπλέον επιμόρφωση ή υποστήριξη ενόψει της ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου πληθυσμού παιδιών και των πολλαπλών αναγκών τους.
- Η αυστηρή τήρηση του ορίου ηλικίας των 12 ετών παραβιάστηκε κατ' επανάληψη. Η ακριβής ηλικία των παιδιών που συγκέντρωνε η αστυνομία ήταν πολλές φορές δύσκολο να προσδιοριστεί λόγω έλλειψης αποδεικτικών εγγράφων και πολλά μεγαλύτερα παιδιά δήλωναν ηλικία μικρότερη από την πραγματική προκειμένου να αποφύγουν το ενδεχόμενο απέλασης. Ένα επιπλέον πρόβλημα προκύπτει από την απουσία οποιασδήποτε πρόβλεψης για παιδιά άνω των 12 ετών, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή τους στο ίδρυμα ακόμη και αν ήταν γνωστό ότι ξεπερνούσαν το παραπάνω όριο ηλικίας.
- Η συστηματική λήψη μέτρων φύλαξης του ιδρύματος από την Αστυνομία προκειμένου να αποφευχθεί η διαφυγή παιδιών ατόνησε. *«Η Αστυνομία, επικαλούμενη αναρμοδιότητα, αρνήθηκε τη διάθεση Αστυνομικών για τη φύλαξη της Σχολής, με συνέπεια μεγάλος αριθμός παιδιών να διαφεύγουν αυθαίρετα μόλις τους δινόταν η ευκαιρία, καθώς η Σχολή δεν είναι ίδρυμα κλειστού τύπου, το φυλακτικό προσωπικό δεν είναι επαρκές, ενώ τα ίδια τα παιδιά είναι πολύ*

δύσκολο να προσαρμοστούν σε ένα οργανωμένο περιβάλλον, έχοντας συνηθίσει στην απόλυτη ελευθερία του δρόμου» («Ιστορικό Εφαρμογής του Προγράμματος» 28.6.2001, σελ. 2).

- Η λειτουργία Ξενώνα στο Π.Φάληρο ανεστάλη λόγω αδυναμίας στελέχωσής του, με αποτέλεσμα την παρατεταμένη παραμονή στην «Αγία Βαρβάρα» σημαντικού αριθμού παιδιών τα οποία δεν αναζήτησαν οι οικογένειές τους και τη δημιουργία περαιτέρω προβλημάτων στο ίδρυμα.
- Η δημιουργία μικρών θεραπευτικών μονάδων για τη φιλοξενία παραβατικών παιδιών έως 13 ετών καθώς και παιδιών-θυμάτων εκμετάλλευσης ακυρώθηκε.
- Η εφαρμογή εναλλακτικών μορφών παιδικής προστασίας (π.χ. αναδοχή), για όσα παιδιά δεν ήταν δυνατό να επιστρέψουν άμεσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον δεν στάθηκε εφικτή, παρά την αντίθετη εκτίμηση κατά το σχεδιασμό του προγράμματος. Στο «Ιστορικό Εφαρμογής του Προγράμματος» της 28.6.2001 (σελ. 3) αναφέρεται ότι *«δεν είναι δυνατή ούτε η εφαρμογή του θεσμού της Ανάδοξης Φροντίδας για τα παιδιά αυτά, δεδομένου ότι απαιτείται δικαστική απόφαση ή αφαίρεση της επιμέλειας ή συναίνεση των φυσικών γονιών, διαδικασίες για τις οποίες πρέπει να υπάρχουν ακριβή στοιχεία ταυτότητας των παιδιών και των οικογενειών τους, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι αδύνατο να εξασφαλισθούν. Άλλωστε, από την εμπειρία μας δεν υπάρχουν ενδιαφερόμενοι υποψήφιοι ανάδοχοι γονείς για τα παιδιά αυτά, λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και της ηλικίας τους (προτιμούνται τα νήπια)».*
- Η λειτουργία εργαστηρίων προεπαγγελματικής και επαγγελματικής κατάρτισης στη σχολή «Αγία Βαρβάρα» και στις παιδοπόλεις Θεσσαλονίκης και Βόλου (στα οποία θα μπορούσαν να ενταχθούν και τα παιδιά των φαναριών) ανεστάλη.
- Η ανάπτυξη (σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας), προγραμμάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών δεν ήταν η ανάλογη των υφιστάμενων αναγκών.
- Η διαδικασία μεταφοράς των αλλοδαπών παιδιών στην πατρίδα τους δεν εξασφάλισε τελικά την ασφαλή παράδοσή τους στην οικογένειά τους. Τη διαδικασία επαναπατρισμού είχε αναλάβει το Τμήμα Μεταγωγών της Ασφάλειας. Σημειώνεται ότι τα παιδιά μεταφέρονταν μαζί με τους ενήλικες και όχι ξεχωριστά, και παραδίδονταν σε Αλβανικές αρχές στα φυλάκια των συνόρων, χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με κοινωνικές υπηρεσίες ή άλλες

οργανώσεις που θα μπορούσαν να διασφαλίσουν την ασφαλή επιστροφή στον τόπο καταγωγής τους. Είναι προφανές ότι κατά τη διαδικασία αυτή οι ανήλικοι διέτρεχαν σοβαρό κίνδυνο να ξαναπέσουν θύματα εκμετάλλευσης, ενώ σύμφωνα με καταγγελίες που δημοσιεύτηκαν στην έρευνα της Terre des homes “*The Trafficking of Albanian Children in Greece*”, πολλά από αυτά δεν έφτασαν ποτέ στον προορισμό τους.

Πίνακας 2: Η εικόνα μετακίνησης των παιδιών (1998-2002)

Από το σύνολο των 661 παιδιών:		
A	Διέφυγαν	502
B	Παραδόθηκαν σε γονείς	90
Γ	Μεταστεγάστηκαν σε Παιδοπόλεις	47
Δ	Παρελήφθησαν από την Αστυνομία	22

Πηγή: Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η διαφυγή σημαντικού αριθμού παιδιών από το Ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα» στο πλαίσιο της υλοποίησης του προγράμματος, υπήρξε αποτέλεσμα της ανεπάρκειας των παρεχομένων υπηρεσιών στήριξης των ανηλίκων, της αποσπασματικής και μη συγκροτημένης λειτουργίας του Ιδρύματος ως χώρου φιλοξενίας παιδιών του δρόμου καθώς και της ανεπαρκούς φύλαξής του.

Η συνολικά ανεπαρκής οργάνωση του προγράμματος και η μη διασφάλιση της προστασίας τόσο των παιδιών όσο και των υπαλλήλων – που αναφέρεται ότι δέχονταν αλλεπάλληλες πιέσεις και απειλητικά τηλεφωνήματα από το κύκλωμα που διακινούσε τα παιδιά στα φανάρια – αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που οδήγησαν στην αποτυχία του προγράμματος, μολοντί οι εργαζόμενοι του ιδρύματος φαίνεται να κατέβαλλαν σημαντικές προσπάθειες να υλοποιήσουν το πρόγραμμα παρά τις σοβαρότατες προαναφερόμενες δυσκολίες. Η σταδιακή μείωση του αριθμού των φιλοξενούμενων παιδιών στην «Αγία Βαρβάρα», καθώς και η εξαφάνιση ενός

σημαντικού αριθμού παιδιών φαίνεται να τελούν σε αιτιώδη σχέση με τα προαναφερθέντα.

Από την έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη δεν προκύπτουν στοιχεία οικονομικής συναλλαγής μελών του προσωπικού με πρόσωπα εκτός ιδρύματος, όπως υπαινίσσεται η καταγγελία του δημοσιεύματος της Αλβανικής εφημερίδας Shekulli της 13.1.2003 και η έκθεση της μη κυβερνητικής οργάνωσης “Terre Des Hommes”.

Η λειτουργία του προγράμματος, σύμφωνα με στελέχη του (πρώην) Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας, δεν διεκόπη επίσημα, αδράνησε όμως σταδιακά στην πράξη με την πάροδο των ετών και τη σημαντική μείωση του αριθμού των παιδιών.

Σε επιστολή της προς το Συνήγορο του Πολίτη (Αρ Πρ. Π1β/Γ.Π. 101978, 22.10.2003), η Γενική Διευθύντρια Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας κα Καρρά αναφέρει ότι *«το προαναφερόμενο πρόγραμμα έπαψε να εφαρμόζεται από τον Ιούλιο του 2002 και τα παιδιά προστατεύονται από άλλες δομές, όπως αυτές περιγράφονται στο από 20.10.2003 κείμενο (της Διεύθυνσης Προστασίας Οικογένειας, της Γενικής Διεύθυνσης Πρόνοιας)»*. Στην επιστολή αυτή επισυνάπτονται δύο κείμενα της παραπάνω Διεύθυνσης, ένα με ημερομηνία 2.11.2000 και ένα με ημερομηνία 20.10.2003. Ατυχώς, σε κανένα από τα δύο αυτά κείμενα δεν περιλαμβάνεται αποτίμηση της εφαρμογής του προγράμματος *«Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο»*. Η απουσία μιας τέτοιας αποτίμησης, καθώς και το γεγονός ότι το πρόγραμμα αδράνησε μεν στην πράξη αλλά δεν τερματίστηκε επίσημα, φαίνεται να συνδέεται με το γενικότερο θέμα της αποφυγής ανάληψης προσωπικής ευθύνης από συγκεκριμένα πρόσωπα για τη συνολική λειτουργία του προγράμματος.

Z. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το πρόγραμμα «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο» χαρακτηρίζεται τόσο από σοβαρά κενά στον αρχικό σχεδιασμό όσο και από σημαντικές αποκλίσεις από το σχεδιασμό αυτό, με αποτέλεσμα σοβαρότατες δυσκολίες στην αντιμετώπιση των αναγκών των 661 παιδιών που εξυπηρετήθηκαν κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του. Η έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη ανέδειξε σειρά από σοβαρά ζητήματα υποδομής, οργάνωσης, διοίκησης, και λειτουργίας τα οποία οδήγησαν στην εξαφάνιση σημαντικού αριθμού παιδιών και στη σταδιακή αδράνεια του προγράμματος.

Οι κυριότερες αδυναμίες του προγράμματος, όπως αναφέρεται και παραπάνω, θα μπορούσαν να συνοψισθούν ως εξής:

- 1) Ελλιπής στελέχωση του προγράμματος και αδυναμία παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών επαρκών και κατάλληλων για τη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών ειδικότερα, απουσία διερμηνέων και προσωπικού με εξειδικευμένη κατάρτιση στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα προβλήματα των παιδιών αυτών.
- 2) Πλημμελής παροχή φύλαξης στο ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα» από το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης στο πλαίσιο της υλοποίησης του προγράμματος, παρά τη σχετική εξαγγελία. Το εν λόγω ίδρυμα αποτελεί ανοικτό ίδρυμα φιλοξενίας υπό την έννοια ότι δε φυλάσσεται, η δε είσοδος και έξοδος των παιδιών δεν υπόκειται σε περιορισμούς. Είναι προφανές ότι για την υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν αναγκαία η παροχή φύλαξης στο ίδρυμα σταθερά και σε 24-ωρη βάση.
- 3) Αναστολή της λειτουργίας ξενώνα στο Π.Φάληρο για τη μεταφορά των παιδιών έπειτα από σύντομη διαμονή και αξιολόγηση στην «Αγία Βαρβάρα», όπως προέβλεπε ο αρχικός σχεδιασμός.
- 4) Αδυναμία εφαρμογής του θεσμού της Ανάδοχης Φροντίδας για τα παιδιά του προγράμματος, παρά την αρχική εκτίμηση ότι κάτι τέτοιο θα ήταν εφικτό.
- 5) Μη τήρηση του ορίου ηλικίας των 12 ετών για την εισαγωγή παιδιών στο πρόγραμμα, σε συνδυασμό με την απουσία κατάλληλης υποδομής για τη φροντίδα μεγαλύτερων παιδιών στο ίδρυμα ή εναλλακτικής πρόβλεψης για τη φροντίδα τους σε κάποιο άλλο πλαίσιο.

- 6) Δυσκολίες συνεργασίας με τις Αλβανικές αρχές για τον εντοπισμό των οικογενειών των παιδιών στην Αλβανία και τον επαναπατρισμό των παιδιών υπό συνθήκες που να εγγυώνται την ασφάλειά τους και την επανένωση με τις οικογένειές τους

Επίσης, εκτίμηση του Συνηγόρου του Πολίτη είναι ότι ο *χώρος* υλοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο Δρόμο*» ήταν ακατάλληλος, υπό την έννοια ότι δεν σχεδιάστηκε ειδικά για το πρόγραμμα. Αντίθετα αυτό αποφασίστηκε να λειτουργήσει επιπροσθέτως στο πλαίσιο μιας ήδη υπάρχουσας δομής η οποία είχε στηθεί για να εξυπηρετήσει διαφορετικές ανάγκες. Έτσι για παράδειγμα, ενώ μέχρι τότε το ίδρυμα λειτουργούσε μόνο ως οικοτροφείο θηλέων, το πρόγραμμα επέβαλε και τη φιλοξενία αγοριών με αποτέλεσμα τη δημιουργία σχετικών προβλημάτων. Ειδικότερα το γεγονός ότι πολλά από τα αγόρια ήταν άνω των 12 ετών (καθ' υπέρβαση των προδιαγραφών του προγράμματος) έκανε τη συμβίωση με τις έφηβες κοπέλες εξαιρετικά δυσχερή. Το γεγονός δε ότι πολλά από αυτά είχαν ζήσει για μεγάλο διάστημα στο δρόμο έχοντας αποκτήσει εξαιρετικά σκληρά βιώματα, καθιστούσε ιδιαιτέρως δυσχερή την προσαρμογή τους στα όρια και τους κανονισμούς του ιδρύματος. Επίσης, η τοποθεσία του ιδρύματος - σε κεντρική περιοχή της Αθήνας όπου οποιοσδήποτε μπορούσε να έχει εύκολη πρόσβαση - σε συνδυασμό με την απουσία επαρκούς φύλαξης, είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία παροχής της απαιτούμενης ασφάλειας στα παιδιά, τα οποία συστηματικά δέχονταν πιέσεις και απειλές από πρόσωπα εκτός του ιδρύματος. Πρόκειται για έναν επιπλέον παράγοντα που φαίνεται να συνετέλεσε στην αδυναμία προσαρμογής και τη διαφυγή ενός τόσο μεγάλου αριθμού παιδιών.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, ο Συνήγορος του Πολίτη εντοπίζει ως σημαντικότερο παράγοντα της συνολικής αποτυχίας του προγράμματος την ευκαιριακή και χωρίς κατάλληλη επιστημονική και θεσμική προετοιμασία απόφαση για τη λειτουργία του. Το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, η απομάκρυνση δηλαδή των «παιδιών των φαναριών» από τους δρόμους, δεν συνδυάστηκε με μέριμνα για την κατάλληλη υποστήριξη και την κοινωνική τους ένταξη, βάσει των πραγματικών τους αναγκών, όπως επιβάλλει η δεοντολογία που απορρέει και από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (N.2101/1992).

Η προχειρότητα του σχεδιασμού του εν λόγω προγράμματος συνάγεται επίσης από το γεγονός ότι, παρά τις επανειλημμένες οχλήσεις προς: α) τη Διεύθυνση Προστασίας και Αγωγής Οικογένειας και Παιδιού – Τμήμα Δ΄ της Γενικής Διεύθυνσης Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, β) τη Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας της Οικογένειας του ΕΟΠ, και τέλος γ) τη Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας του ΕΟΠ, δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί η πρόταση υλοποίησης του προγράμματος ανεπτυγμένη με πληρότητα. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι εκτός από την εισηγητική, πλήρης πρόταση δεν υπήρξε ποτέ!

Η. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Καθώς το πρόγραμμα «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο» δεν υφίσταται πλέον στην πράξη, δεν τίθεται ζήτημα αποκατάστασης των προβλημάτων ή διαμεσολάβησης του Συνηγόρου του Πολίτη για την άρση των παραβιάσεων δικαιωμάτων του παιδιού που διαπιστώθηκαν στο πλαίσιο της υλοποίησής του. Από τη συνολική διερεύνηση της υπόθεσης προκύπτει ότι το ουσιώδες πρόβλημα έγκειται, όχι τόσο σε συγκεκριμένες παραβιάσεις νομιμότητας στο ίδρυμα «Αγία Βαρβάρα», όσο στο γεγονός καθεαυτό της υλοποίησης ενός τέτοιου προγράμματος ελλείπει ενός νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου που να καθορίζει επαρκώς τους όρους υλοποίησής του και να διασφαλίζει την επίτευξη των βασικών στόχων του. Τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν, αποτελούν σε μεγάλο βαθμό συνέπεια της απουσίας νομοθετικού πλαισίου και θεσμοθετημένων όρων και προδιαγραφών που να εγγυώνται την προστασία, την ψυχο-κοινωνική αποκατάσταση και την επανένταξη παιδιών-θυμάτων, μέσω της παροχής υπηρεσιών κατάλληλων για τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και της εφαρμογής των βασικών αρχών της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2101/1992) αναφορικά με τη μεταχείριση απροστάτευτων και ασυνόδευτων παιδιών.

Βάσει των παραπάνω διαπιστώσεων, για ανάλογες περιπτώσεις παροχής προστασίας και περίθαλψης σε παιδιά-θύματα εκμετάλλευσης, παράνομης διακίνησης και εμπορίας, ο Συνήγορος του Πολίτη προτείνει, κατ' αρχήν, την απόδοση ύψιστης προτεραιότητας στη διασφάλιση της προστασίας των ανηλίκων θυμάτων εκμετάλλευσης, παράνομης διακίνησης και εμπορίας, όπως πλέον προβλέπεται από το ΠΔ 233/28-8-03 (ΦΕΚ 204 Α) «Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323 Α, 349, 351 και 351 Α του Ποινικού Κώδικα κατά το άρθρο 12 του Ν3064/2002 (ΦΕΚ Α 248)» - ειδικότερα δε, όσον αφορά τη λήψη των κατάλληλων μέτρων από τις «Μονάδες Παροχής Προστασίας και Αρωγής» για την ασφάλεια των θυμάτων και των χώρων στους οποίους αυτά φιλοξενούνται, με τη συνδρομή των αρμόδιων αστυνομικών αρχών (ΠΔ 233/2003, άρθρο 4).

Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι το πρόβλημα της παροχής προστασίας και κοινωνικής φροντίδας σε παιδιά-θύματα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσω

μεμονωμένων και ενδεχομένως ευκαιριακών προγραμμάτων, αλλά στο πλαίσιο μιας ενιαίας και οργανωμένης εθνικής πολιτικής. Αυτή τη στιγμή δεν υφίσταται επαρκές νομοθετικό πλαίσιο για την παροχή προστασίας και φροντίδας σε παιδιά-θύματα εκμετάλλευσης, παράνομης διακίνησης και εμπορίας, το οποίο να καθορίζει μέτρα και παροχές που να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες αυτής της ιδιαίτερα ευάλωτης κατηγορίας παιδιών.

Σύμφωνα με την εκτίμηση του Συνηγόρου του Πολίτη, το ΠΔ 233/2003, μολονότι περιλαμβάνει κάποιες ευεργετικές διατάξεις, οι οποίες αναφέρονται τόσο παραπάνω όσο και στη συνέχεια του παρόντος πορίσματος, δεν καλύπτει επαρκώς όλες τις πτυχές του προβλήματος, δεδομένου, άλλωστε, ότι αφορά την « Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323 Α, 349, 351 και 351 Α του Ποινικού Κώδικα κατά το άρθρο 12 του Ν3064/2002 (ΦΕΚ Α 248) » και όχι ειδικά την προστασία και αρωγή ανηλίκων θυμάτων εκμετάλλευσης παράνομης διακίνησης και εμπορίας. Σημειώνεται ότι το εν λόγω ΠΔ ορίζει συγκεκριμένα ιδρύματα σε όλη τη χώρα, τα οποία ονομάζει «Μονάδες Παροχής Προστασίας και Αρωγής», ως χώρους φιλοξενίας παιδιών-θυμάτων – στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το «Αγία Βαρβάρα» - χωρίς να αναφέρεται στην ανάγκη δημιουργίας εξειδικευμένων δομών και να χωρίς να θέτει προδιαγραφές για ξεχωριστή στελέχωση των εν λόγω χώρων, αφήνοντας τελικά ανοιχτό το ενδεχόμενο για επανεμφάνιση στο μέλλον προβλημάτων αντίστοιχων με αυτών που προέκυψαν κατά την υλοποίηση του προγράμματος *«Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο»*.

Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ζήτημα υψίστης σημασίας και προτείνει την άμεση εισαγωγή ενός εθνικού συστήματος πιστοποίησης και καθορισμού προδιαγραφών για τις δημόσιες και μη κυβερνητικές δομές που παρέχουν υπηρεσίες φιλοξενίας και υποστήριξης σε παιδιά-θύματα.

Η Πολιτεία θα πρέπει επίσης να μεριμνήσει ώστε η λειτουργία των ιδρυμάτων που φιλοξενούν παιδιά-θύματα να διέπεται από τις βασικές αρχές προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως αυτές διατυπώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2101/1992), τα ιδρύματα που αναλαμβάνουν τη φροντίδα παιδιών και

είναι υπεύθυνα για την προστασία τους θα πρέπει να διαθέτουν επαρκές προσωπικό, κατάλληλα εκπαιδευμένο και εποπτευόμενο (άρθρο 3). Περαιτέρω, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι φορείς φιλοξενίας διαθέτουν εγκαταστάσεις που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής, που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του (άρθρο 6 και 27). Τα προστατευτικά μέτρα για τα παιδιά-θύματα βίας, παραμέλησης, κακομεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, «θα πρέπει να περιλαμβάνουν αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί ..., καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την εξέταση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω» (άρθρο 19). Περαιτέρω στο πλαίσιο της φροντίδας των παιδιών θα πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η εθνική, θρησκευτική, πολιτισμική και γλωσσολογική καταγωγή του (άρθρο 20), το δικαίωμα να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα (άρθρο 30), το δικαίωμα στην προαγωγή της σωματικής και ψυχολογικής ανάρρωσης και της κοινωνικής επανένταξης κάθε παιδιού θύματος, σε περιβάλλον που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού (άρθρο 39). Από την έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη, προκύπτει ότι οι κυριότεροι παράγοντες που οδήγησαν στην αποτυχία του προγράμματος «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο», συνδέονται με ανεπαρκή αξιολόγηση και μη ενσωμάτωση στην υλοποίηση του προγράμματος των παραπάνω.

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα στην υλοποίηση του εν λόγω προγράμματος αφορούσε την απουσία πρόβλεψης για την απασχόληση προσωπικού με αποκλειστικό αντικείμενο τη φροντίδα των συγκεκριμένων παιδιών, επαρκούς και ικανού να αντιμετωπίσει τις ιδιαίτερες συμπεριφορικές δυσκολίες και ανάγκες τους. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αδυναμία επικοινωνίας με τα παιδιά (λόγω του ότι πολλά από αυτά δεν μιλούσαν την ελληνική γλώσσα), συνέβαλε στη διαφυγή μεγάλου αριθμού παιδιών από το ίδρυμα. Κατά συνέπεια, ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι σε κάθε φορέα φιλοξενίας παιδιών-θυμάτων το προσωπικό θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει ειδικευμένους επαγγελματίες, με γνώση και εμπειρία των ιδιαίτερων κοινωνικών παραγόντων καθώς και των ιδιαίτερων συμπεριφορικών και

συναισθηματικών δυσκολιών των παιδιών αυτών προκειμένου να τα βοηθήσουν αποτελεσματικά. Όταν στους φιλοξενούμενους περιλαμβάνονται παιδιά που δε μιλούν ευχερώς την ελληνική γλώσσα, θα πρέπει απαραίτητα να λαμβάνεται μέριμνα ώστε να καθίσταται δυνατή η επικοινωνία τους με το προσωπικό και τα υπόλοιπα παιδιά μέσω διερμηνείας.

Περαιτέρω, προτείνεται η διασφάλιση της εφαρμογής των διατάξεων του ΠΔ 233/03 όσον αφορά την «*πρόσβαση σε δημόσια σχολεία στα οποία λειτουργούν τάξεις υποδοχής, ή φροντιστηριακά τμήματα ή διαπολιτισμικά προγράμματα εκπαίδευσης*» (άρθρο 5), τη «*δημιουργία ειδικών προγραμμάτων κατάρτισης σύμφωνα με τις διαπιστούμενες ανάγκες, για τα θύματα που έχουν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους*» (άρθρο 6), τη μέριμνα εκ μέρους των ιδρυμάτων προστασίας και αρωγής παιδιών-θυμάτων «*για την εξασφάλιση νομικής υποστήριξης στα θύματα και διερμηνείας όταν τα θύματα αγνοούν την ελληνική γλώσσα*» (άρθρο 8). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κάποια από τα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνονταν στον αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος «*Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο*», όμως δεν εφαρμόστηκαν στην πράξη, γεγονός που συνέβαλε στην αποτυχία του προγράμματος.

Επίσης, ο Συνήγορος του Πολίτη τονίζει την ανάγκη για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση της λειτουργίας της Διαρκούς Επιτροπής που προβλέπεται από το άρθρο 9 του ΠΔ 233/03, η οποία προεδρεύεται από τη Γενική Γραμματεία Πρόνοιας (πλέον Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης) και στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι συναρμοδίων υπουργείων, με σκοπό το συντονισμό του έργου της προστασίας και αρωγής θυμάτων, την έκδοση εγκυκλίων σχετικά με ζητήματα που ανακύπτουν, τη συγκέντρωση στοιχείων και την εισήγηση μέτρων για τη βελτίωση της προστασίας και αρωγής των θυμάτων.

Τέλος, τονίζεται και πάλι ότι ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί επιτακτική την ανάγκη ένταξης επιμέρους μέτρων προστασίας και παροχών σε ένα ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία, την κοινωνική φροντίδα και την επανένταξη ανηλίκων θυμάτων και απροστάτευτων παιδιών. Καθώς αυτό αποτελεί θέμα πολιτικής που προϋποθέτει τη βούληση της Πολιτείας να προβεί σε θεσμικές και νομοθετικές

αλλαγές, η Αρχή επιφυλάσσεται να διατυπώσει εκτενέστερα τις θέσεις της επί του ζητήματος σε ειδική έκθεση για το συνολικό θεσμικό πλαίσιο μεταχείρισης των παιδιών θυμάτων εκμετάλλευσης, παράνομης διακίνησης και εμπορίας.